

Jeugdparticipatie? Die kunnen we nu afschaffen!

door Leo Rutjes

uit: René Clarijs, red. (2015); *Om de Jeugd, perspectief voor beleid en praktijk*, SWP, Amsterdam, pag. 235-253

De vraag wat de jeugd zelf vindt van de transitie en de transformatie is volstrekt niet aan de orde. De transitie is slechts een bestuurlijke herstructurering. Als de transformatie gelijk staat aan een verandering van het handelen van de professional - lees: de regie geven aan kinderen en jongeren en hun ouders, met de focus op het gezond en veilig opgroeien, het groeien naar zelfstandigheid, de zelfredzaamheid en de maatschappelijke participatie - dan hebben we wel een punt. Dat geeft de jeugd eindelijk de ruimte om zijn/haar gewenste inspraak en invloed aan te wenden. Dan zijn we met de transformatie klaar met jeugdparticipatie. Als doel althans.

Laten we scherp beginnen, de jeugd deed en doet natuurlijk al volop mee in die zgn. participatiesamenleving (alsof er een andere samenleving bestaat). De invloed van jeugd in de samenleving is groter dan we soms denken, zoals in de mode, in de muziekwereld, het uitgaansleven en niet in de laatste plaats in de sociale media. Als bestuurder, professional of onderzoeker onderschrijven al lange tijd het (pedagogisch) belang van participatie van de (opgroeïende) jeugd. We hoeven ons zeker niet meer af te vragen waarom participatie van jeugd moet. Wet- en regelgeving, internationaal en nationaal, zijn anno 2015 hierover glashelder. Voor wie dat nodig heeft, er zijn meer dan voldoende methodieken beschikbaar en er bestaat ook een scala aan instrumenten en monitoren om de mate en de kwaliteit van participatie te meten. Uit onderzoek en de praktijk blijkt dat jeugdigen heel goed weten wat zij willen als het gaat om hun eigen kansen en mogelijkheden in de samenleving, en dat zij over maatschappelijke vraagstukken en hulparrangementen allerlei ideeën hebben. Menig onderzoek laat dat zien en als je het de jeugd vraagt, hoor je dat ook. Dat was gisteren zo, maar ook vandaag en morgen. Geen excuses meer.

Maar zijn we als volwassene bereid en in staat de ambities van de transformatie ons echt eigen te maken? En hoe doe je dat? We zullen dan eerst onze ingesloten percepties over jeugd en jeugdparticipatie moeten loslaten en vervolgens onze handelingsverlegenheid moeten overwinnen. Er zijn genoeg recente voorbeelden waaruit blijkt: gewoon doen! Geef de jeugd de ruimte, ga met hen in gesprek en laat hun stem volwaardig en zinvol doorklinken in beleid en de uitvoering ervan.

Voorbij aan excuses en ingesloten percepties

Er is voldoende wet- en regelgeving die de verplichting kennen jeugdigen te laten participeren. Vanaf midden jaren negentig is de wet- en regelgeving ten aanzien van jeugdparticipatie goed op orde (Rutjes 2006, 2010). Het Kinderrechtenverdrag is heel duidelijk in het recht op inspraak en het recht op het vormen en uiten van een mening (Artikel 12 en 13). In het bijzonder kennen de jeugdhulp, het onderwijs en het gemeentelijk domein ook specifieke wet- en regelgeving. Denk hierbij aan de Jeugdwet, de Wet maatschappelijke ontwikkeling en de nieuwe Wet Medezeggenschap Onderwijs. Deze wetten zijn glashelder als het gaat om participatie. Jeugdigen hebben recht op inspraak/invloed en er dienen vormen van medezeggenschapsstructuren aanwezig te zijn, nog even los van de kwaliteit ervan.

De afgelopen jaren is er op basis van onderzoek en literatuur voldoende kennis beschikbaar gekomen over het nut en de positieve effecten van het betrekken van de jeugd bij beleid en de uitvoering van beleid. Participatie is een essentiële voorwaarde voor de ontwikkeling van zelfvertrouwen, zelfrespect en sociale verantwoordelijkheid. Participatie komt niet alleen de persoonlijke ontwikkeling van individuele jeugdige ten goede, maar ook de maatschappij als geheel. Het draagt namelijk bij aan gemeenschapsvorming, doordat het kinderen vertrouwd maakt met het leven in een groter verband. Neveneffecten zijn het vergroten van competenties, het vergroten van binding en het vergroten van politieke en maatschappelijke interesses. Dit 'ontwikkelingsperspectief' gaat op voor alle jeugdigen. Niemand zal dit betwisten.

Toch blijft participatie in de praktijk veelal hangen in een sfeer van vooral belijden, met de nodige vrijblijvendheid. Zo heeft menig gemeente, onderwijs- en jeugdinstantie afgelopen decennia participatie onderdeel gemaakt van beleid en deden en doen zij verwoede pogingen de jeugd hun inbreng te geven (Mak et al, 2012). Uit onderzoek blijkt echter dat de kwaliteit van inspraak/invloed te wensen overlaat. Vooral op de schaal van de wijk, de gemeente of de school. Menig jongere ervaart geen ruimte tot eigen initiatief en voelt zich niet serieus genomen in zijn of haar mening als het gaat om het jeugd- of schoolbeleid. (Vandenbroucke et al, 2010).

En daar waar verwoede pogingen gedaan werden, weten we ook dat het duurzaam succes van het slagen van de kanteling in de handelingsperspectieven van de professional afhangt van de veranderingsgezindheid van de 'zwakste' schakel in de keten. In de praktijk zijn er bijvoorbeeld veel professionals die graag anders willen en hun stinkende best doen jeugd ruimte te geven. Om deze inzet te vertalen naar duurzaam succes is het echter van belang dat zijn manager, het bestuur of het instellingsbeleid ondersteunend is aan de gewenste verandering. Als een kwaliteitsfunctionaris voor jeugdhulp een bepaalde innovatie voorstaat, is hij/zij afhankelijk van enerzijds een bestuurlijk commitment en anderzijds van draagvlak onder hulpverleners en cliënten. Als cliënten(organisaties) een bepaalde verbetering van zorg voorstellen dan krijgen zij dat pas voor elkaar als ook andere stakeholders en actoren meegaan in die verbetering en hen de ruimte geven. Dat gaat ook op voor die enthousiaste ambtenaar in een gemeente, een jongerenwerker in de wijk of een docent op school (Moonen, Rutjes 2012). Als we met de transformatie de gewenste kanteling willen maken, moeten we dat dus wel met z'n allen doen.

Een andere perceptie: The Alexander Bridge of Participation

Laten we participatie eens op een andere manier bekijken. Participatie is in beleid en praktijk zo langzamerhand een containerbegrip geworden, ook waar het kinderen, jongeren en jongvolwassenen betreft. Bekende vormen van participatie zijn het deelnemen aan activiteiten, maatschappelijke participatie en politieke participatie. Jeugdparticipatie is van oudsher geen doel op zich, maar een middel om de betrokkenheid van jeugdigen te vergroten en de sociale cohesie te versterken. Participatie begint met een oprechte dialoog, waarbij sprake is van wederzijds respect, gelijkwaardigheid en interesse.

Iedereen kent de participatieladder van Hart (1992), met de opeenvolgende treden van participatie.

Menigeen gaat ook uit van deze metafoer. Echter, de treden staan op zichzelf, er is geen sprake van een rangorde. Daarom is de metafoer van de ladder onbevredigend. Dit wordt ook door

Hart zelf erkend (Hart, 2008). Voor jeugdparticipatie kiezen wij daarom voor een doorontwikkeling en voor een andere metafoor. Wij hebben die gevonden in het beeld van de brug met vier pijlers, de Alexander Bridge of Participation © (Jurrius, Rutjes, 2011, 2012). Vier evenwaardige pijlers, samen de dragers van een brug omvatten:

- Naturalness. Kinderen, jongeren en volwassenen participeren per definitie in een samenleving.
- Initiative. Participatie begint met initiatief van kinderen, jongeren en volwassenen.
- Growth. Participatie zorgt voor groei van kinderen, jongeren, volwassenen en de samenleving als geheel.
- Culture. Participatie vereist een participatiecultuur, tools with attitude en een formele inbedding.

De vier pijlers tezamen dragen bij aan de ruimte voor kinderen, jongeren en volwassenen om de brug te bouwen, tot elkaar en om in dialoog te komen en op een duurzame wijze gezamenlijk initiatieven te ontplooiën. De eerste drie genoemde pijlers vormen de visionaire fundamenteën. Als we deze eerste drie pijlers als uitgangspunten nemen voor het beleid en de uitvoering van de transformatie, dan is de vierde pijler de basis voor het anders (gaan) handelen, één van de belangrijkste doelen van de transformatie.

Achter de vierde pijler gaan namelijk de handelingsperspectieven van de bestuurder, professional of vrijwilliger schuil (evenals de condities waaronder zij tot handelen komen). Als je als professional de aansluiting wilt vinden bij jeugdigen, dan is het vooral een kwestie van uitdagen, ondersteunen en het activeren van de eigen kracht of talent van de jeugdige. Het anticiperen op het eigen initiatief, moet dan vertrekpunt van handelen zijn. Als dit de houding wordt in de dagelijkse interactie met jeugdigen, dan is er een basis gelegd voor een participatiecultuur. Een cultuur waarin het vanzelfsprekend is om gezamenlijk en met respect voor ieders deskundigheid vorm en inhoud te geven aan de omgeving van jeugdigen. Vormen van inspraak en medezeggenschap volgen bij deze houding van nature en krijgen een meer waardevolle dimensie.

Referenties, en literatuur

- Bauer, J., Rutjes, L., van der Gaag, R. & Mak, J. (2012). *"Toolkit Jeugdparticipatie – Instrumenten Jeugdparticipatie Gemeenten*. Amsterdam: Stichting Alexander / Verwey-Jonker Instituut.
- Beek, F. van & Rutjes, L. (2009). *"Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C" – Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Dedding, C., Jurrius, K., Moonen, X. & Rutjes, L. (2013) *"Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek" – Ethiek, methoden en resultaten van onderzoek met en door jeugd*. Houten: LannooCampus.
- Geurts, G, 2015 "Cliëntgestuurde competenties voor opleiding tot sociaal werkers", InHolland/ Hogeschool Leiden, Leiden Amsterdam .
- Hart, R. (2008). *Stepping back from the ladder. Reflections on a model of participatory work with children*. In: Participation and learning. Springer.
- Jurrius, K. (2012). *"Uit de spagaat, naar een kwaliteitsraamwerk voor Participatief Jongeren Onderzoek"*. Proefschrift. Amsterdam: Ipskamp.
- Jurrius, K., Bauer, J., Rutjes, L. & Stam, G.J. (2011) *"Databank biedt overzicht van cliënttevredenheids-onderzoek – Transitie jeugdzorg kan profiteren van vijf jaar cliënttevredenheids-onderzoek"*. In JeugdenCo Kennis, nr.4 , jaargang 2011.

- Jurrius, K, Rutjes, L (2011). In: *Kinderparticipatie in Nederland, Inspirerende voorbeelden uit de praktijk*. Pagina 5-7, Stichting Alexander.
- Jurrius, K, Rutjes, L (2012). *The Alexander Bridge of Participation, een nieuwe metafoor voor jeugdparticipatie*. Tijdschrift Jeugdbeleid (verschijnt september 2012).
- Jurrius, K. & Rutjes, L. (2009) "*Cliëntenparticipatie in de Nederlandse jeugdzorg: we kunnen het nu echt gaan waarmaken!*". In Welwijs, jaargang 2009.
- Jurrius, K. & Rutjes, L. (2006) "*Opmaat voor een cliëntenfeedbacksysteem – Wat te doen met de mening van de cliënt?*". Nederlands Tijdschrift voor Jeugdzorg, nr. 3/4, jaargang 10, 2006.
- Linde, N. van der, Rutjes, L., & Sarti, A. (2006). *Rule Your School: Participatie van leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Mak, J., Gilsing, R., Rutjes, L. & Bauer, J. (2012) "*We willen wel, maar weten niet hoe – Gemeenten worstelen met jeugdparticipatie*". In VNG Magazine, nr. 17, september 2012
- Moonen, X, Rutjes, L, (2012). *Implicaties voor implementatie*. In: *Cliënten actief met de kwaliteit van zorg. De Q4C standaarden in perspectief en in de praktijk*. LannooCampus.
- Pehlivan, T; Brummelman, J; 2015, *Perspectieven van jongeren op zelfredzaamheid na jeugdhulp - bronnenonderzoek*, Stichting Alexander/Defence for Children, Amsterdam/Leiden.
- Pehlivan, T; Rutjes, L; Brummelman, J; Blaak, M.; Rodermans, I; 2015, *I'm Ready! Van jeugdhulp naar zelfredzaamheid*", Stichting Alexander/Defence for Children, Amsterdam/Leiden.
- Pehlivan, T., Rutjes, L. & Uozie, A. "*De jeugd doet mee. U ook?*" Essay: In H. & Wenink, J. (red.) (2012). "*Zorg voor onszelf?*" – *Eigen kracht van jeugdigen, opvoeders en omgeving, grenzen en mogelijkheden voor beleid en praktijk.?*". Amsterdam: SWP.
- Pehlivan, T, Rutjes, L. (2011). *Professionals als evenwichtskunstenaar*. In: *Kinderparticipatie in Nederland, Inspirerende voorbeelden uit de praktijk*. Stichting Alexander.
- Pieper, I, & Rutjes, L. (2007) "*Participatie vergroot de kwaliteit van onderwijs*". In Jeugdbeleid, jaargang, nr. 4, 2007.
- Rutjes, L., Pieper, I. (red.) (2007). "*Rector, we hebben een idee...*": *praktische handleiding voor het creëren van een participatiecultuur in het voortgezet onderwijs*. Utrecht: Q5.
- Rutjes, L. & Sarti, A, (2012). "*Cliënten actief met de kwaliteit van zorg*"- *De Q4C standaarden in perspectief en in de praktijk*. Houten: LannooCampus.
- Rutjes, L. (2011) "*De cliënt centraal? Een kwestie van een andere houding!*". In Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht, jaargang 33, nr.4 , 2011.
- Rutjes, L. & Mak, J. (2010) "*Inspraak van jongeren is vanaf heden te meten*". In Jeugdbeleid, nr. 4, jaargang 4, 2010.
- Rutjes, L. (2009). "*Inspraak in de kleur van de wipkip*". In de Volkskrant, dinsdag 16 juni 2009.
- Rutjes, L. (2009) "*Het CJG ook een beetje om te chillen – Alexander en IVA ontwerpen spelsimulaties voor CJG*". In Jeugdbeleid, nr. 1, jaargang 3, 2009.
- Rutjes, L. (2007) "*Jeugdzorg is emotie. Daar moet een professional beter mee leren omgaan*". In Kwaliteitskwartaal Nr. 7 jaargang 2007.
- Rutjes, L. (2006) "*Participatie en informatie, Recht tot recht brengen*". Essay. In Het eerste decennium van kinderrechten in Nederland, Defence for Children, november 2006.
- Strating, G., von der Assen, N., Couperus, I., Jurrius, K., Mak, J., Neijboer, D., Pehlivan, T., Rutjes, L., Schalkers, I., Sarti, A. & Uozie, A. (2011). "*Kinderparticipatie in Nederland*" – *Inspirerende voorbeelden uit de praktijk*. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Vandenbroucke, M., Braam, H., Gilsing, R., Steketee, M., Rutjes, L. & Strating, G. (2010). "*De staat van jeugdparticipatie in Nederland vanuit het perspectief van gemeenten*" – *Quickscan onder 175 gemeenten*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut / Amsterdam: Stichting Alexander.

